

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.283

Divendres, 10 de juny del 2016

SUMARI

- 1 Pau Vidal ► El catanyol es cura
- 2 Albert Jané, Ramon Torrents ► ‘Envers’ –amb suplement sobre ‘vers’ i ‘devers’
- 3 Teresa Tort ► Abadejo
- 4 El govern espanyol amenaça l’Ajuntament de València si no retola els senyals de trànsit en castellà
- 5 Jordi Badia i Pujol ► Molts pobres ho tinguessin
- 6 J. Leonardo Giménez ► El parany de les erres
- 7 Enllaços

InfoMigjorn és un butlletí que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana. Es publica dues vegades per setmana, dimarts i divendres. Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots. Edició: Isabel Casadevall.

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php>. Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat.   @InfoMigjorn

1 El catanyol es cura

Pau Vidal

El catanyol es cura. Interferències castellà-català (Barcelona: Barcanova, 2012), pàg. 56

Butlletí radiofònic

EXEMPLE D'ÚS: «La notícia de la setmana, **com no**, ha estat el finançament.»

ÚS CORRECTE: «La notícia de la setmana, **com no podia ser d'altra manera**, ha estat el finançament»

EXPLICACIÓ: Possibilitats més breus i funcionals: **com és lògic / natural / previ-sible, com era d'esperar, no cal dir, és clar.**

Al restaurant

EXEMPLE D'ÚS: «Sap què?, **ja posats**, porti'ns els cafès, també, va.»

ÚS CORRECTE: «Sap què, **posats a fer / ja que hi som**, porti'ns els cafès, també, va.»

2 'Envers' –amb suplement sobre 'vers' i 'devers'

Ramon Torrents

Blog *Raons de llengua*, 05/05/2016

<https://dellenqua.wordpress.com/2016/05/05/envers-amb-suplement-sobre-vers-i-devers/>

Reproduïm un article d'Albert Jané publicat el 23 de novembre de 1978 al diari *Avui*:

La preposició *envers* –així com les altres de la mateixa sèrie, *vers*, que és la forma primitiva o bàsica, i *devers*– no té una forma corresponent en castellà. Les formes que hi equivalen són «hacia» i el grup «para con». (Notem que, de fet, *envers* és l'escriptura aglutinada de *en vers*.)

Envers pot usar-se amb dos significats diferents. Un d'ells és el mateix amb què solem usar la preposició *vers*: «cap al costat de», «cap a la banda de». Aquest significat, doncs, comporta una certa idea d'imprecisió, és a dir, indica una direcció més o menys aproximada, que fa que convingui prescindir d'aquestes preposicions quan calgui indicar una direcció ben precisa i determinada.

Però la preposició *envers* és més aviat usada per a indicar un altre tipus de relació, aquella denotant la qual escau de traduir-la al castellà per «para con». És en aquest cas que *envers* resulta un recurs gramatical eficaçíssim, que val la pena de tenir en compte. És cert que, amb aquest significat, en molts casos *envers* és substituïble per la simple preposició feble *amb*. Ho indica explícitament el Diccionari Fabra, a l'article *amb*, on s'estableix aquesta equivalència, així com els exemples d'altres articles: *Ésser complaent amb tothom, envers tothom, Comportar-se bé, malament, amb una noia, envers una noia*. I els exemples de l'article *envers*, del mateix Diccionari, així com els de les gramàtiques de Fabra (entre elles, la francesa, en què indica l'equivalència de *envers* amb la forma homògrafa del francès), en tots ells *envers* fóra substituïble per *amb*: *...misericordiós envers els pobres, Ells s'ha captivat malament envers els seus parents, Els rostres deures envers els pobres*.

Però hi ha oracions en què no fóra possible d'usar *amb* en lloc de *envers*, i això és el que ens confirma la utilitat d'aquesta preposició: *...l'ambient o medi en què hom s'ha criat i envers les quals (coses) hom es sent naturalment inclinat* (DGLC, «agre»), *Sentiment, esp. d'odi, envers aquell qui posseeix una cosa que nosaltres no tenim* (DGLC, «enveja»).

Albert Jané (23-XI-78)

A la vista de l'apartat de fonètica del Diccionari català-valencià-balear, anoto que les preposicions *vers*, *envers* i *devers* no són (no eren, almenys) universals a totes les terres de llengua catalana.

De [envers](#), el DCVB dona les pronúncies de Barcelona (əmbés) i Mallorca (əɲvés). Segons aquest diccionari *envers* no és documentat al País Valencià.

[Devers](#), segons el mateix DCVB, és propi de València, tant com de Mallorca: en terres valencianes, la *r* és sensible; a Mallorca és muda, amb *e* inicial neutra. El DCVB no documenta aquesta preposició en cap població del Principat i és, pel que creiem, la més corrent de la sèrie en els parlars baleàrics.

Sobre [vers](#), el mateix diccionari ens diu literalment: «No és paraula d'ús vulgar, sinó literari. En el llenguatge parlat s'usa la forma composta *devers* (=de vers), de la qual cal consultar l'article especial, com també el de la forma *envers*.»

En tot cas, cal entendre que, amb l'excepció dels parlars valencians, la *r* final de *envers* i *devers* sempre és muda, en rima perfecta amb *través*.

3 Abadejo

Teresa Tort

Blog [Agafada al vol](#), 25/05/2016

Si tot l'any fos maig, potser la bellesa que es desplega ara en els espais oberts ens passaria inadvertida. Potser necessitem els rostolls de l'agost i la grisor de gener per commoure'ns durant la primavera.

I al maig al mig del parc natural del Garraf els verds i els grocs ho dominen tot; el verd de la vinya amb fulles exultants i el groc de la ginesta èrtiga i lluminosa. La pols dels camins no enterboleix gens el paisatge. Tot és claríssim, malgrat els núvols passatgers.

Ens hem reunit un diumenge de maig per voluntat de l'amfitriona. Som molts i el ritual ha estat ben planificat. Per això, la complicitat apareix fàcilment. Després de passejar com les abelles d'una interacció a una altra, finalment, ens ajuntem un petit grup per compartir conversa. Ben aviat, apareixen les paraules al centre del diàleg. Parlem de menjars i algú s'estranya del mot **abadejo**. Això es pot dir? –diuen. I, tot i que aquesta paraula haja estat presa del castellà *abadejo*, que prové del llatí *abbatĭcŭlu*, la trobem efectivament als diccionaris normatius¹ per referir-nos a un peix de la família dels gàdids, molt popular entre nosaltres.

Ara que hi penso, ma iaia cantava uns versets satírics amb aquesta paraula, que queden aquí totalment fora de lloc:

*A la finestra l'he vist
seca com un abadejo,
perquè la miro i me'n ric,
se pensa que la festejo.*

Aprofitant l'avinentsa, al nostre redol animat, també han aparegut altres espècies amb noms ben diferents segons l'àrea dialectal, com els **catxels**. Per això, resulta divertit que la Q es vulga justificar dient que no sap 'dialectar', pel fet que parla amb paraules entenedores per a tots.

Al nostre voltant uns textos amb pensaments de colors variats fan que l'estampa s'impregne en els sentits. Hi ha moments que han estat fets per guardar, que no s'esborraran mai.

Gràcies, N.

1. *Abadejo* apareix al [DIEC2](#) i al [DNV](#). També està documentat al [DCVB](#), entre altres.

[Comentari d'Eugeni S. Reig a aquest mot](#)

4 El govern espanyol amenaça l'Ajuntament de València si no retola els senyals de trànsit en castellà

VilaWeb, 31/05/2016

<http://www.vilaweb.cat/noticies/el-govern-espanyol-amenaca-lajuntament-de-valencia-si-no-retola-els-senyals/>

El delegat del govern espanyol al País Valencià, Juan Carlos Moragues, ha anunciat que ha enviat un requeriment a l'Ajuntament de València perquè retoli els senyals de trànsit també en castellà i 'en cap cas únicament en valencià'. Moragues ha advertit que el consistori està incomplint l'article 57 de la Llei de Trànsit, que estableix que els senyals han d'estar 'o en castellà o en castellà i valencià'. Moragues ha fet aquestes declaracions en el marc de la II Jornades de Seguretat Vial que se celebren a Alacant. A preguntes dels mitjans, el delegat ha indicat que el requeriment estableix un termini d'un mes per corregir l'actuació de l'Ajuntament de València i ha avançat que si s'incompleix presentarà un recurs contenciós administratiu perquè siguin els tribunals els qui decideixin si hi ha un incompliment de la llei.

'No estem plantejant en cap cas un conflicte lingüístic, nosaltres fomentem l'ús del valencià com a llengua cooficial, però hi ha evidentment un incompliment de la llei', ha manifestat Moragues. El delegat ha afegit que la delegació del govern espanyol està atenta al compliment de les normes de trànsit i vetlla per la seguretat de les persones. Al respecte, ha indicat 'no volem sancionar, el que volem és evitar tragèdies, accidents i víctimes mortals'.

El requeriment de la delegació del govern espanyol es produeix després que la passada setmana la Central Sindical Independent i de Funcionaris (CSI-F) hagi denunciat que els nous senyals de trànsit instal·lats en l'entorn del Mercat Central incompleixen la legislació vigent.

A través d'un comunicat argumentava que el Reial Decret 6/2015 de 30 d'octubre de la Llei de Trànsit especifica que 'les indicacions escrites dels senyals s'expressaran, almenys, en la llengua espanyola oficial de l'estat' i que el consistori les ha retolat només en català.

CSI-F ha sol·licitat una taula tècnica urgent per 'ajustar a dret aquests senyals' ubicats al carrer Maria Cristina i que restringeixen l'accés a vehicles. El sindicat explica que els rètols actuals 'comportarien una causa de nul·litat del procediment sancionador, en estar expressades únicament en la llengua valenciana i haver suprimit el castellà'.

Vegeu també ["El senyal/La señal"](#), de Josep Usó

5 Molts pobres ho tinguessin

Jordi Badia i Pujol

Blog *El clot de les Ànimes*, 03/06/2016

<http://blocs.mesvilaweb.cat/jbadia/2016/06/03/molts-pobres-ho-tinguessin/>

El subjuntiu despullat: un recurs expressiu absent de les gramàtiques

Tot i aquest títol, no us parlaré pas de pobres, sinó de llengua. Però abans d'entrar en matèria, sí que m'agradaria fer una referència a la fotografia. És la mateixa amb què vaig il·lustrar l'escrit del meu pare [«La mare i els pobres»](#), on es veu la meua àvia amb un captaire, assegut al pedrís de davant de cal Badia. Ja ho veieu: fa cinquanta anys, com ara, hi havia gent que no tenia un plat a taula ni es podia escalfar a l'hivern. Ara passa perquè un govern impugna lleis justes, perquè els bancs s'acliquen d'ulls, perquè els partits polítics fan carallotades... Abans passava per unes altres raons. La injustícia persisteix, la lluita continua.

«Molts pobres ho tinguessin». Aquesta frase la deia, de segur, l'àvia Amàlia, però jo la recordo sobretot de ma mare. L'amollava indefectiblement cada vegada que als meus germans o a mi se'ns acudia de deixar menjar al plat. En algunes cases se sentien, en aquelles dècades de 1960 i 1970, expressions més *convincents*: «Quinze dies a sota el pont: ja et passarien les manies, ja...»

Però bé: això és un article de llengua. Avui us volia parlar d'aquesta manera d'expressar desigs: **el pretèrit imperfecte de subjuntiu bo i despullat**, sense *tant de bo* ni cap partícula ni construcció precedent. És un recurs directe i simple, àgil, que potser aprofitem massa poc. No em digueu que no heu sentit frases com ara aquestes:

—*No t'amoïnis pas, tot fos això.* (Ho diem, per exemple, quan un convidat ens taca les tovalles i li sap molt greu.)

—*Tot fos tan senzill.* (Per tranquil·litzar algú que s'angoixa o s'atabala per alguna cosa a fer o a resoldre.)

—*Tothom fos tan responsable com tu.*

Observeu que, en tots tres casos, hi podríem avantposar *tant de bo*, però ben sovint no ho fem.

De vegades aquest recurs es fa servir amb oracions comparatives, per remarcar un contrast entre dues situacions, amb intenció de fer **un retret**:

—*Fosis tan decidit a l'escola com ets a casa!*

—*T'esforcessis tant a fer la feina com a jugar a futbol!*

M'explica en Jaume Corbera que a Mallorca aquestes oracions es diuen precedides de **saps si**:

—*Saps si fossis tan decidit a l'escola com ets a casa!*

El subjuntiu despullat també té un altre ús, molt precís, i molt popular: serveix per a **lamentar-se d'un descuit**, d'una acció que, per no haver-se fet, ha tingut males conseqüències. En aquest cas, es fa servir el temps compost (plusquam-perfet). Si en els usos anteriors la frase podia anar reforçada amb un *tant de bo*, ací pot anar precedida de la conjunció condicional *si*.

—*M'ho haguessis dit abans!*

—*T'ho haguessis rumiat més bé, noi... Ara ja no hi ha res a fer.*

Així mateix, aquesta construcció, també sobreentenen-hi la conjunció condicional *si*, serveix per a **emfasitzar algun fet** reportat:

—*Haguessis vist, quina gentada que hi havia!*

—*Haguéssiu sentit, com cridava!*

En aquestes quatre darreres frases, el verb equival a la construcció d'obligació *haver + de + infinitiu* (*M'ho havies d'haver dit abans, T'ho havies d'haver rumiat abans, Havies d'haver vist, quina gentada, Havíeu d'haver sentit, com cridava*), però potser amb subjuntiu són més emfàtiques.

I encara hi ha l'ús amb així, sovint per a expressar mals desigs:

—*Així t'estimbessis!*

—*Tanta fanfarroneria... Així suspengués l'examen!*

En aquest cas darrer, a les Illes Balears fan servir **mal** en compte d'*així*. Vegem-ho en un exemple que m'ha fet arribar en Jaume Corbera:

—*Mal t'esclatassis i quedassis en mil miques!*

El dia abans del 9-N (del 2014), en Joan Josep Isern va fer un article molt interessant al seu bloc: [«Votaré per tu \(vintena carta a la meva néta\)»](#). I en un moment determinat hi feia servir una expressió molt viva, força corrent, amb un d'aquests subjuntius despullats. Us en transcriu tot el paràgraf:

«Des de fa cinc anys, quan el moviment en favor de marxar va començar a prendre cos entre la gent i va deixar de ser residual jo ja preveia –i ho pregonava sense cap vergonya– que marxaríem. Contra les respostes de molts que em deien ‘Ja m’agradaria, ja. Però no ens deixaran, jo els deia: ‘És clar, que no ens deixaran. Serem nosaltres qui ens ho prendrem!’ I quan em responien ‘Déu t’escolti...’ jo tancava la discussió amb un ‘Uj, **tingués tan segura la rifa...**’ que els deixava molt confortats.»

(Hi ha moments, benvolgut Joan Josep, que em sembla més segura la rifa...)

En tota aquesta explicació, hi ha un misteri, una cosa que m’ha estranyat molt: aquests usos de l’imperfet o plusquamperfet de subjuntiu són **pràcticament absents de les gramàtiques**. En tota la *Gramàtica del català contemporani* (de 3.500 pàgines!), per exemple, no hi he sabut trobar sinó mitja dotzena d’exemples amb *així* i amb *tant de bo*. No em digueu que no és estrany...

Al segle XV, Ausiàs Marc va escriure aquest vers «Plagués a Déu que mon pensar fos mort i que passàs ma vida en dorment». Al segle XVI, Joan Timoneda va compondre el conegudíssim «Bella, de vós so enamorós»: «Ja fósseu mia», diu, només de començar; i més endavant: «Plagués a Déu que com jo us mane vós me manàsseu.» Ja ho veieu: d’Ausiàs Marc a la meua mare, en català s’ha fet servir aquest recurs sense interrupció. Qui som, nosaltres, per a estroncar-lo?

I demano, si és que ningú ho pot respondre: d’això no en podem dir també *català real*, o *català que ara es parla* o fins i tot, *català del segle XXI*?

Abans de redactar definitivament aquest article, el vaig sotmetre a l’opinió dels savis següents: Òscar Alegret, Gabriel Bibiloni, Jem Cabanes, Jaume Corbera, Francesc Esteve, Josep Ferrer, Ramon Torrents i Josep M. Virgili. Tots hi van fer aportacions que agraeixo de debò.

Si teniu suggeriments, [podeu deixar un comentari al bloc](#), al final de l’entrada. Però és molt probable que la tramesa falli. Aleshores, us suggereixo que me l’envieu a jbadia16@xtec.cat i m’indiqueu si voleu que el publiqui. Si voleu rebre un avís cada vegada que hi hagi novetats al bloc, digueu-m’ho també per correu.

6 El parany de les erres

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 23/05/2016

<http://www.levante-emv.com/cultura/panorama/2016/05/23/parany-les-erres/1421527.html> [€]

En el llibre coral *Canvi d'agulles*, comentat en més d'una ocasió en esta columna, hi ha un article de Magí Camps que tracta la gimcana de l'escriptura de la erre vibrant múltiple, la de *barra, carro, parra, terra*, etc., escrites amb *rr*, però també la de *antiràbic, arítmia, contrarestar, eradicar, extraradi, infraroig, semi-recta, suprarenal*, etc. en què eixe so s'escriu amb *r*. I tenim també *correcte, corresponsal, correspondre, derramar, derruir, prerrogativa, hemorràgia, diarrea, hemorroide, aiguarràs, xafarranxo*, amb dos erres. Totes eixes *r/rr* sonen igual, però la norma disposa que s'escriuen amb una erre o dos, segons uns criteris que més que pautadors de normes lingüístiques pareixen propis d'una "enginyeria filològica" o d'una anàlisi d'ADN, també filològic.

La norma estableix, en principi (després vénen les excepcions, tan abundants en esta sàdica normativa) que la ròtica vibrant múltiple, la de *morro, rabo, honrat*, etc., s'escriu amb doble erre entre vocals, com en *barranc, darrer, guerra, marraixa, serra*. I amb una de sola en inici de paraula, com en *rabosa, rata, redó, rector* (i *retor*), *riu, roig, rovellat, rumbós, rústic*; també amb una erre en començament de síl·laba darrere de *l, m, n, s*, com en *folrar, somriure, enrabiari, honra, inrevés, israelià*; també darrere dels prefixos *des-, dis-, en-, sub-*, com en *desratitzar, disrupció, enrabiari, subrogar*. Fins ací bé, sense problemes d'assimilació, o no deuen haver-n'hi. Però en l'escriptura d'eixa grafia en paraules compostes i derivades és on tenim la innecessària complicació, la gimcana. La norma disposa que eixe tipus de mots s'escriuen, amb una erre o amb dos, segons l'origen de la paraula, si és presa directament del llatí o d'altres llengües, o si és de derivació o composició pròpia (som condemnats a ser investigadors d'ADN "filològic"), de manera que tenim *arraconar* i *arítmia*; *birectangle* i *birrem* (dos rengleres de rems); *corrector* i *coregent*; *corresponsal* i *coresponsable*; *correspondre* i *coresponsabilitat*; *corresponent* i *coreferent*; *prerrogativa* i *preromà*; *trirrem* (tres rengleres de rems) i *trireactor*. S'ha de tindre en compte si el prefix *a* és de negació o verbalitzador, com en *arítma* i *arraconar* i altres criteris sols aptes per a especialistes i erudits, però no per a usuaris mortals i corrents. I tingam en compte que *eradicar* va amb una erre perquè procedix de *ex* i de *radicar*. Com diu Albert Pla Nualart en el saborós *Un tast de català*, més que una paraula amb prefix sembla un parany per a incauts. I atenció que *oto-*

rinolaringòleg, *otorino* per als amics, es pronuncia amb erre múltiple, és a dir *otorrino*, però s'escriu, ben complicat, amb una erre, per a fer amics i adeptes a la causa. Davant d'eixes complicacions el mossén i mestre Ruaix, rector, corrector i filòleg eminent, ja proposava que entre vocals s'optara sempre per *rr*, com també planteja el referit Magí Camps: que entre vocals s'escriga una erre quan la pronúncia siga de vibrant simple (*cara, mare, pera*); i amb doble erre quan siga vibrant múltiple (*arrítmia, corregent, erradicar, suprarrenal*, com *carro* i *morro*). I ens estalviaríem gimcanes, jeroglífics i paranys filològics.

7 Enllaços

- ▶ Gustau Nerín, [“El manifest Koiné es modera, però encara belluga”](#) (*El Nacional*, 26/05/2016)
- ▶ Xavier Castillon, [“Pilarín Bayés: ‘El català és una llengua per a tot’”](#) (*El Punt Avui*, 04/06/2016)
- ▶ Estefania Gràcia, [“La llengua del país recupera forces”](#) (*El Periòdic d'Andorra*, 27/05/2016)
- ▶ Rudolf Ortega, [“De política lingüística bolivariana”](#) (*El País*, 29/05/2016)
- ▶ Aquesta setmana a RodaMots, *Per què diem... L'origen de 100 dites populars*, d'Albert Vidal: [donar carbassa](#) · [estar a l'última pregunta](#) · [cantar-li la canya \(a algú\)](#) · [fer campana](#) · [llarg i prim, parent d'en Bufa](#)